

В І Д Г У К
офіційного опонента доктора фармацевтичних наук, доцента
Ткаченко Наталі Олександрівни

на дисертаційну роботу Корольова Марата Валентиновича
«Комплексне оцінювання і шляхи підвищення якості
фармацевтичної допомоги нерівномірно розподіленому населенню
(на прикладі Одеської області)»,
представленої до захисту у спеціалізовану вчену раду Д 26.613.04 при
Національному університеті охорони здоров'я України імені П.Л. Шупика
на здобуття наукового ступеня кандидата фармацевтичних наук
за спеціальністю 15.00.01 – технологія ліків,
організація фармацевтичної справи та судова фармація

Актуальність теми дисертаційної роботи. Підвищення задоволеності населення якістю отримання фармацевтичної допомоги – один з найважливіших соціально-економічних показників розвитку системи охорони здоров'я. Проте для надання якісної фармацевтичної допомоги притаманна диспропорція, яка пов'язана передусім з економічними чинниками та безліччю соціально-економічних умов. Зокрема неналежний рівень надання фармацевтичної допомоги характерний для пацієнтів, що проживають у важкодоступних і територіально віддалених від аптечних закладів регіонах чи спальних районах великих міст, а також для осіб похилого віку та з інвалідністю, пацієнтів, які знаходяться на лікуванні вдома або в умовах, коли не мають можливості виходити з дому, як-от в умовах пандемії.

Ситуація, що склалася у сфері організації фармацевтичної допомоги населенню вимагає розробки теоретичних основ і методологічних підходів до розв'язання проблеми забезпечення її належної якості з використанням сучасних теорій управління. Тому тема дисертаційної роботи є актуальна, тобто відповідає сучасним потребам фармацевтичної науки і практики, бо нині на території всієї країни питання з якістю фармацевтичної допомоги не розв'язане.

Зв'язок теми дисертації з державними та галузевими науковими програмами. Дисертація є фрагментом спільної науково-дослідницької роботи Одеського національного медичного університету та Львівського національного

медичного університету імені Данила Галицького «Науково-практичне обґрунтування якості і доступності лікарського забезпечення населення та закладів охорони здоров'я в умовах медичної реформи» (номер державної реєстрації 0116U007496, шифр теми 584/18-22).

Новизна дослідження та одержаних результатів. У дисертаційній роботі заявлено шість положень новизни, з них три, що отримані вперше, та три, які дістали подальшого розвитку.

За логікою дослідження перша заявлена наукова новизна дослідження (рівень «вперше») стосується формування узагальненого знання щодо якості фармацевтичної допомоги. По суті, даний результат знаходить розвиток у вигляді дев'яти основних характеристик якості фармацевтичної допомоги та моделювання взаємозв'язку якості та терміноструктурних елементів цієї допомоги зі складовими логістичного обслуговування пацієнта.

Другий науковий результат (рівень «вперше») полягає у встановленні закономірності зміни рівня надання фармацевтичної допомоги населенню Одеської області до і після адміністративно-територіальної реформи.

Третій науковий результат (рівень «вперше») має відношення до оцінювання 26 стратегій розвитку Одеської області та її об'єднаних територіальних громад сільського спрямування, групування чинників, що впливають на розвиток фармацевтичної допомоги жителям нечисленних і віддалених населених пунктів, SWOT-аналізу і перехресне оцінювання цих чинників і, як наслідок, опрацювання трьох потенційних сценарії розвитку фармацевтичної допомоги жителям нечисленним і віддаленим населеним пунктам та твердження ймовірності здійснення реалістичного сценарію розвитку з висвітленням напрямків його реалізації.

Четвертий науковий результат (рівень «отримало подальшого розвитку») визначається результатами з'ясування та угруповання основних чинників, які можуть впливати на доступність фармацевтичної допомоги в частині опіоїдних анальгетиків для паліативних пацієнтів України, вивчення найбільш вагомих проблем доступності фармацевтичної допомоги в частині адекватного

знеболення хворих та розвитку за останні 20 років вітчизняного нормативного забезпечення порядку обігу опіоїдних анальгетиків, різкого зменшення за 2019-2021 рр. частки аптек з ліцензією на обіг наркотичних і психотропних лікарських засобів і прекурсорів, необхідності подальшого пролонгування Стратегії державної політики щодо наркотиків.

П'ятий науковий результат (рівень «отримало подальшого розвитку») визначає особливості роботи фармацевтичних фахівців під час карантину, пов'язаному з глобальною епідемією коронавірусу COVID-19.

Завершальна, шостий, науковий результат (рівень «одержало подальшого розвитку») стосується формалізації фармацевтичної термінологічної системи шляхом обґрунтування сутності та змістовних складових категорії «телефармація».

Проведений аналіз свідчить, що, рівень наукової новизни отриманих результатів є достатнім з позицій вимог до кандидатської дисертації.

Теоретичне значення результатів дослідження. Проведена робота насамперед збагачує та доповнює теоретичні знання про якість фармацевтичної допомоги. При цьому отримані дисертантом дані розширюють теоретичні уявлення про перспективність обґрунтування напрямків підвищення рівня надання якісної фармацевтичної допомоги нерівно розподіленому населенню, зокрема жителям нечисленним і віддаленим населеним пунктам.

Практичне значення результатів дослідження. Практична значущість роботи полягає у сприянні побудови ефективної системи фармацевтичної допомоги нерівно розподіленому населенню, зокрема жителям нечисленних і віддалених населених пунктів.

Важливо, що обґрунтовані в роботі теоретично-організаційні та методичні підходи у вигляді двох науково-методичних рекомендацій впроваджено у роботу трьох територіальних органів виконавчої влади та 7 фармацевтичних організацій, а також у науково-освітній процес 6 закладів вищої освіти фармацевтичного спрямування.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Висновки роботи, наукові положення сформульовані відповідно до встановлених вимог, є виваженими, достатньо обґрунтованими, достовірними, логічно викладені на основі представленого матеріалу. Автором дисертаційної роботи всебічно проведено аналіз результатів наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів з питань організації фармацевтичної допомоги нерівномірно розподіленому населенню. На підставі аналізу визначено суперечливі положення, недостатньо вивчені та не вивчені раніше питання, що і визначило напрямок, мету й завдання досліджень.

Обґрунтованість наукових положень дисертаційної роботи визначається достатнім обсягом проведених досліджень та використанням широкого спектра емпіричних, теоретичних та загально логічних методів досліджень (методи системного підходу, спостереження, порівняння, аналізу, синтезу, узагальнення, інформаційного пошуку, контент-аналізу, моделювання термінів у мові науки, опитування, SWOT-аналізу, експертної оцінки, статистики).

Проведені дослідження є адекватними поставленим меті та завданням. Загалом обсяг наукового дослідження, комплекс використаних методів, оцінка одержаних результатів та їх трактування достатні для обґрунтування наукових положень дисертаційної роботи.

Повнота викладу матеріалів дисертації в опублікованих працях. Основні результати дисертації цілком відображено у 15 наукових працях, з них одна стаття з наукового напрямку дисертації у періодичному науковому виданні, що індексується наукометричною базою Scopus та видається у державі (Республіка Польща), яка входить до Європейського Союзу, та 5 статей у вітчизняних наукових фахових видання, 7 праць у збірниках, матеріалах і тезах науково-практичних конференцій та дві науково-методичні рекомендації.

Наукові публікації здобувача достатньо повно відображають зміст дисертаційної роботи. Обсяг друкованих праць, їх кількість та кваліфікаційний рівень відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук.

Ознайомлення із змістом публікацій здобувача свідчить, що наукові праці висвітлюють кожний розділ дисертації. Зміст автореферату відображає основні положення дисертаційної роботи.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому. Дисертацією є рукопис, який викладено на 216 сторінках комп'ютерного набору, з них 143 сторінки основного тексту, 31 таблиця, 10 рисунків. Структурно робота складається з анотації, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Список використаних джерел містить 246 найменувань, з них 175 кирилицею та 71 латиницею.

Загалом вибір теми дисертаційної роботи є обґрунтованим і не викликає будь-якого сумніву. Зміст дисертації та її виклад показує, що наукове дослідження є завершене. Стиль викладу є логічним і зрозумілим, фахова термінологія досконала, а представлені ілюстрації не викликають зауважень. Обсяг дисертаційної роботи та її структура відповідають чинним вимогам щодо дисертацій на здобуття ступеня кандидата наук та відзначається достатньою чіткістю, відповідністю порушеним в роботі проблемам. Наукова праця оформлена якісно за відсутності порушення академічної доброчесності.

Рекомендації щодо використання результатів дисертаційної роботи. Результати досліджень М. В. Корольова слід використати для опрацювання загальнодержавної стратегії розвитку фармацевтичної допомоги в частині нерівномірно розподіленого населення та програм соціально-економічного розвитку областей та об'єднаних територіальних громад в частині надання фармацевтичної допомоги жителям нечисленних і віддалених населених пунктів, а також у наукових дослідженнях та навчальному процесі у закладах вищої фармацевтичної освіти.

Недоліки дисертації щодо її змісту та оформлення. При позитивній оцінці роботи у цілому, можна зробити такі зауваження та побажання.

1. На мою думку, доцільно було би за текстом до усіх рисунків та таблиць додати пояснення «власна розробка» чи «власне опрацювання на підставі джерел

...», що наглядно посилює би навичку дисертанта критично мислити, аналізувати, синтезувати, узагальнювати та продукувати нову інформацію.

2. На мій погляд, у другому розділі (стор. 59-62) варто було для кращого сприйняття використати табличну та графічну форми представлення даних щодо опитаних груп респондентів.

3. Вважаю, що проведення кластеризації районів Одеської області за співвідношенням кількості аптечних закладів на 10 тис. населення і на 100 км² (табл. 4.4, стор. 97) є дещо алогічною у порівнянні з попередньою кластеризацією за щільністю населення і забезпеченістю аптечними закладами (табл. 4.2, стор. 94). Поділ за щільністю населення відбувався по зростанню показника «мала», «середня», «велика», а у випадку кількості аптечних закладів – по спаданню показника «велика», «середня», «мала». Це дещо ускладнює сприйняття й порівняння взаємопов'язаної інформації.

4. На стор. 122 мова йде про негативні чинники зовнішнього середовища. На мою думку, доцільно було би шість чинників, що стосуються ризиків формування належних інституційних механізмів фармацевтичної допомоги у нечисленних і віддалених населених пунктах, подати не одним підпунктом, а представити розгорнуто (окремими підпунктами), адже на далі їх вплив аналізується по кожному окремо.

5. У тексті дисертації зустрічаються складно сформульовані речення, наприклад, третє речення другого абзацу на стор. 39 чи третій абзац на стор. 43, та друкарські помилки, наприклад, використання парного розділового знаку «лапки» як кутової, так і прямої форми, або відсутність відмітки «продовження додатка Б» на стор. 180-182.

Зазначені зауваження та побажання мають дискусійний характер і не є принциповими, здебільшого стосуються оформлення і не мають відношення до суті роботи.

У межах продовження дискусії, хотілося б почути відповіді дисертанта на питання, що виникли в процесі рецензування дисертаційної роботи:

1. Результати Вашого дисертаційного дослідження впроваджено у навчальний процес. На Вашу думку, «Концептуальну модель характеристики якості фармацевтичної допомоги» та «Концептуальну модель взаємозв'язку якості фармацевтичної допомоги з її терміноструктурними елементами та складовими логістичного обслуговування пацієнта» до яких дисциплін можна було би імплементувати?

2. При виконанні дослідження Вами здійснено контент-аналіз 26 стратегій розвитку Одеської області та її сільських об'єднаних територіальних громад. Чи можете Ви сказати, що і в якій мірі сьогодні було реалізовано із зазначеного у стратегіях? Також роз'ясніть, чому Ви не досліджували стратегії розвитку новостворених районів щодо фармацевтичної допомоги населенню?

3. У роботі (підрозділ 5.5) Вами опрацьовані сценарії розвитку фармацевтичної допомоги жителям нечисленних і віддалених населених пунктів. Уточніть, чим саме Ви керувались при описанні «очікуваність реалізації» трьох сценаріїв розвитку фармацевтичної допомоги?

Відповідність дисертації чинним вимогам. На підставі вищезазначеного вважаю, що дисертаційна робота «Комплексне оцінювання і шляхи підвищення якості фармацевтичної допомоги нерівномірно розподіленому населенню (на прикладі Одеської області)» є кваліфікаційною науковою працею, виконаною особисто здобувачем у вигляді спеціально підготовленого рукопису, яка сприяє розв'язанню важливої для організації фармацевтичної справи науково-прикладної проблеми підвищення рівня надання якісної фармацевтичної допомоги нерівномірно розподіленому населенню, зокрема жителям нечисленним і віддалених поселень.

За актуальністю, методичним рівнем, обсягом досліджень, науковою новизною результатів, їх теоретичним і практичним значенням, достатністю та повнотою публікацій матеріалів дослідження, їх апробації на науково-практичних форумах та у фармацевтичній практиці й науково-освітньому процесі дисертація відповідає вимогам п. 10 «Порядку присудження наукових

ступенів», затвердженого постановою КМ України № 567 від 24.07.2013 р. (редакція від 23.07.2020 р.), та наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. (редакція від 12.07.2019 р.) «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій», а її автор, Корольов Марат Валентинович, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата фармацевтичних наук за спеціальністю 15.00.01 – технологія ліків, організація фармацевтичної справи та судова фармація.

Офіційний опонент:

д.фарм.н., доц.,
в.о. завідувача кафедри
управління та економіки фармації
Запорізького державного
медичного університету

Паснолучний підпис Ткаченко Н.О.

ПІДТВЕРДЖУЮ
нач. відділу кадрів Запорізького
державного медичного університету

20 р. Підпис

Т.В. Пудук